

Uchwała z dnia 30 maja 2003 r., III CZP 29/03

Sędzia SN Gerard Bieniek (przewodniczący)

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sędzia SN Tadeusz Żyznowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa – Urzędu Celnego w P. przy uczestnictwie Zdzisława K. o orzeczenie przepadku samochodu osobowego, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 30 maja 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Koszalinie postanowieniem z dnia 23 stycznia 2003 r.:

„1. Czy sąd orzekając na wniosek urzędu celnego na podstawie art. 77 § 2 w związku z art. 77 § 1 pkt 1 ppkt d kodeksu celnego w przedmiocie przepadku towaru na rzecz Skarbu Państwa objętego zakazem przywozu na polski obszar celny bierze pod uwagę stan prawny obowiązywania tego zakazu, w dniu ujawnienia, że towar objęty zakazem znajduje się na polskim obszarze celnym, czy też stan prawny z chwili zamknięcia rozprawy;

2. czy w przypadku stwierdzenia, że zakaz wprowadzania na polski obszar celny towarów po jego ujawnieniu, a przed zamknięciem rozprawy przestał obowiązywać, możliwe jest orzeczenie przepadku towaru na rzecz Skarbu Państwa na podstawie art. 77 § 2 kodeksu celnego ?”.

podjął uchwałę:

Orzekając o przepadku na rzecz Skarbu Państwa towaru objętego zakazem przywozu na polski obszar celny (art. 77 § 1 lit. d w związku z art. 77 § 2 ustawy z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny, jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 75, poz. 802 ze zm.), sąd bierze za podstawę stan prawny – w odniesieniu do tego zakazu – obowiązujący w dniu ujawnienia, że towar objęty zakazem znajduje się na polskim obszarze celnym.

Uzasadnienie

Oddalając wniosek o orzeczenie przepadku samochodu osobowego marki "Ford Escort", którego ostatnim posiadaczem był uczestnik postępowania Zdzisław K., Sąd Rejonowy wskazał, że samochód ten został wyprodukowany w 1981 r. W dniu 29 marca 2001 r., w którym zatrzymano ten pojazd, obowiązywał zakaz przywozu takich samochodów osobowych, gdyż od roku następnego po roku ich produkcji upłynęło co najmniej 10 lat. Powyższy zakaz obowiązywał do dnia 31 grudnia 2001 r., po którym, i w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.), zatrzymany samochód nie był objęty zakazem.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy Skarbu Państwa – Urzędu Celnego w P., Sąd Okręgowy przedstawił do rozstrzygnięcia – sformułowane na wstępie – zagadnienie prawne odnośnie do możliwości i dopuszczalności stosowania art. 77 § 1 i 2 ustawy z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 75, poz. 802 ze zm. – dalej "k.cel.")

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wzajemne relacje między przepisami art. 58 § 1 k.cel., na który powoływał się Sąd pierwszej instancji, a art. 77 § 1 i 2 tego kodeksu powołanego przez Sąd Okręgowy, Sąd Najwyższy wyjaśnił w uchwale z dnia 8 listopada 2002 r., III CZP 44/02 (OSNC 2003, nr 10, poz. 130) stwierdzającej, że podstawę orzeczenia o przepadku na rzecz Skarbu Państwa towaru objętego zakazem przewozu wynikającym ze środków polityki handlowej stanowi przepis art. 77 § 2 k.cel. Stosownie do tego przepisu, w wypadku, gdy podjęte przez organ celny czynności określone w § 1 tego artykułu, nie doprowadziły do uregulowania sytuacji towarów, sąd, na wniosek organu celnego, orzeka o ich przepadku na rzecz Skarbu Państwa.

W bezspornym stanie faktycznym trafnie Sąd Okręgowy pominął kwestie procesowe związane ze stosowaniem art. 316 k.p.c., do którego nawiązywał Sąd pierwszej instancji, utożsamiając w istocie okres „obowiązywania przepisu” z okresem, w którym może i powinien on być stosowany. O ile datę początkową, od której przepis obowiązuje, łączy się najczęściej z dokonaniem ostatniej czynności związanej z jego ustanowieniem, jaką jest jego ogłoszenie w odpowiednim organie, o tyle końcowy termin obowiązywania przepisu, usuniętego z systemu prawnego w następstwie jego derogacji, budzi – także w literaturze przedmiotu – wątpliwości.

Rozbieżność między obowiązywaniem a stosowaniem w czasie aktu normatywnego może być wynikiem działania reguł prawa intertemporalnego. Regułą taką prawodawca zawarł w art. 620 k.s.h., stwierdzającym, że do oceny skutków zdarzeń prawnych stosuje się przepisy obowiązujące w dniu, w którym zdarzenia te nastąpiły. Zasada wykluczająca stosowanie przepisu, który nie obowiązywał w czasie, gdy rozpoznawane i oceniane zdarzenie nastąpiło, określana jako zasada nieretroakcji, wywiedziona została z art. 2 Konstytucji. Należy ona – jak się powszechnie określa – do podstaw państwa prawnego (por. np. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2000 r., II CKN 293/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 209). Nie ma ona jednak charakteru absolutnego, toteż prawodawca może wprowadzić wsteczne działanie prawa z zachowaniem utrwalonych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przesłanek.

Sądy obu instancji nie przytoczyły postanowień kodeksu celnego przesądzających możliwość i dopuszczalność wstecznego stosowania jego przepisów, zgodnie zatem z podstawowymi zasadami prawa intertemporalnego i powszechnie uznawanymi, wypływającymi z nich dyrektywami, do oceny skutków prawnych ustaleń, czy zatrzymany dnia 29 marca 2001 r. samochód jest przedmiotem zakazu, należy stosować – jak trafnie wywodził wnioskodawca – przepisy w tej dacie obowiązujące, nawet jeśli nie obowiązują już w chwili orzekania. Nie budzi wątpliwości zapatrywanie stwierdzające, że utrata mocy obowiązującej danego przepisu nie oznacza wykluczenia możliwości jego zastosowania w przyszłości co do oceny faktów (zachowań) zaistniałych w dacie obowiązywania tego przepisu; nakaz jego stosowania do sytuacji z przeszłości nie ustał. Zakres czasowy obowiązywania oraz stosowania przepisu nie musi się pokrywać, a jak dowodzi praktyka sądowa w odniesieniu do stosowania przepisów uchylonych, nawet w odległej przeszłości, z reguły się nie pokrywa, trudno bowiem

zakładać, że nie ujawnią się zdarzenia z okresu sprzed derogacji przepisu. Utrata mocy obowiązującej aktu normatywnego wskutek jego uchylecia lub upływu czasu, na który akt ten został ustanowiony, nie jest zatem równoznaczny z utratą mocy obowiązującej. Taka definitywna utrata mocy obowiązującej następuje wówczas, gdy przepis nie może być w ogóle stosowany. Dał temu wyraz Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 marca 2003 r., III CZP 4/03 (OSNC 2003, nr 12, poz. 162), stwierdzającej, że orzeczeniu przez sąd przepadku na rzecz Skarbu Państwa towaru przywiezionego z naruszeniem zakazu wynikającego z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1997 r. w sprawie ustanowienia czasowego zakazu przywozu niektórych pojazdów samochodowych, nadwozi i podwozi do tych pojazdów (Dz.U. Nr 158, poz. 1053 ze zm.), nie stoi na przeszkodzie nieobowiązywanie tego zakazu w chwili orzekania. Takie zapatrywanie stanowi utrwaloną linię orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, której najpełniejszym wyrazem jest uchwała z dnia 16 kwietnia 1996 r., W 15/95 (OTK 1996, nr 3, poz. 13). W myśl jej postanowień, uchylecie lub zmiana przepisu nie zawsze oznacza utratę mocy obowiązującej wyrażonych w nim norm prawnych. Za przepis zachowujący moc obowiązującą należy uznać taki, który wprawdzie został formalnie derogowany, lecz nadal ma zastosowanie do ustalenia skutków zdarzeń zaistniałych w czasie jego obowiązywania.

Argumentacja uzasadniająca oddzielenie derogacji od utraty mocy obowiązującej daje podstawę do stwierdzenia, że orzekając o przepadku na rzecz Skarbu Państwa towaru objętego zakazem przywozu na polski obszar celny (art. 77 § 2 k.cel.), sąd bierze za podstawę stan prawny – w odniesieniu do tego zakazu – obowiązujący w dniu ujawnienia, że towar objęty zakazem znajduje się na polskim obszarze celnym.

Z powyższych przyczyn należało orzec, jak w uchwale.